

Rue Notre Dame, Paris

Johan Barthold Jongkind
(Lattrop 1819-1891 La Côte-Saint-André)

Rijksmuseum 1866. Olieverf op doek, 39 x 47 cm.

Amsterdam Signatuur en datering r.o.: *Jongkind 1866*

Herkomst: Sotheby's New York, 7-11-2006, lot nr. 1

In november 2006 kocht het Rijksmuseum met genereuze steun van de BankGiro Loterij, de Vereniging Rembrandt en het Rijksmuseum Fonds het zonovergoten *Rue Notre Dame, Paris* van Johan Barthold Jongkind. Het doek is als bruikleen uit Nederlands particulier bezit op vele belangrijke overzichtstentoonstellingen van Jongkinds oeuvre getoond en stond al jaren op het verlanglijstje van het museum. De schilder was weliswaar al met enkele schilderijen en tekeningen in de verzameling van het Rijksmuseum opgenomen, maar niet op het niveau van dit sprankelende doek uit 1866.

JONGKIND

Een grote blonde duivel met blauwe ogen, het blauw van het Delftse porselein, met hangende mond, schilderend in een gebreid vest en getooid met een Hollandse zeemanshoed, zo beschreef Edmond de Goncourt op 4 mei 1871 Jongkind na een bezoek aan diens atelier! Jongkinds verschijning was niet het enige opvallende aan hem, hij was tevens een eigenzinnige man met een grillige carrière. Als leerling van Andreas Schelfhout (1787-1870) gold hij meteen als een groot talent. In Den Haag ging hij om met onder anderen Johannes Bosboom (1817-1891) en Charles Rochussen (1814-1891) en schilderde hij net als hen in de romantische traditie. Via Rochussen leerde hij de Prins van Oranje kennen, een relatie die hem opdrachten en een Koninklijke Subsidie opleverde. In 1845 ontmoette Jongkind via Schelfhout de Franse romantische schilder Eugène Isabey (1803-1886), die hem uitnodigde naar Parijs te komen als zijn leerling. Behalve bij Isabey werkte hij in Parijs ook op het atelier van de historieschilder François-Edouard Picot (1786-1868) samen met onder anderen Jozef Israëls (1824-1911).

Vanuit de hoofdstad maakte Jongkind de gebruikelijke uitstapjes naar de kust, waar hij zijn eerste eigen onderwerpen vond: de havens van Normandië. Meer en meer voelde hij zich een Fransman en op de Wereldtentoonstelling van 1855 in Parijs exposeerde hij bij de Franse inzending met drie stadsgezichten. Ondanks toenemend succes kampte hij echter met depressiviteit en drankproblemen. Als gevolg daarvan dwongen schulden hem in 1855 zich weer in Nederland, in Rotterdam, te vestigen. Heimwee naar Frankrijk overheerste de volgende jaren. Pas toen zijn Parijse vrienden in 1860 een schilderijenveiling organiseerden, kon hij met de opbrengst daarvan terugkeren.

Molens bij Rotterdam
 Johan Barthold Jongkind
 1857. Olieverf op doek,
 42,5 x 55 cm.
 RIJKSMUSEUM AMSTERDAM

Zelfportret
 Johan Barthold Jongkind
 1850-1860. Aquarel,
 20,5 x 17 cm.
 MUSÉE DU LOUVRE, PARIJS

Betere tijden braken aan. Zijn relatie met Madame Joséphine Fesser-Borrhée zorgde voor stabiliteit en een contract met kunsthandelaar Pierre-Fermin 'Père' Martin voor financiële zekerheid. Jongkinds nachtstukken en marines waren zeer gewild en hij produceerde ze bij de vleet: 's zomers in Normandië en 's winters in Parijs. Hij reisde veel door Frankrijk, België en Nederland en was bijzonder productief met herhaaldelijk succes op de Salon.

Vanaf 1864 koos hij tegen de zin van Martin voor een ander onderwerp: de stad, in het bijzonder Parijs. Aanvankelijk schilderde hij monumenten als de bruggen en de kathedraal van de Notre Dame, maar met *Rue Notre Dame, Paris* koos hij voor het verrassende thema van de stadsvernieuwing. Parijs werd destijds onder leiding van Baron Haussmann grondig verbouwd en uitgebreid. Met zijn belangstelling voor de nieuwbouw week Jongkind af van gebaande paden. *Rue Notre Dame, Paris* is het eerste van een serie moderne straatgezichten, geschilderd tussen 1866 en 1875. De Rue Notre Dame is tegenwoordig de Rue Censier in het vijfde arrondissement.

RUE NOTRE DAME, PARIS

Rue Notre Dame, Paris is in veel opzichten uniek in Jongkinds oeuvre. In tegenstelling tot zijn gewoonte om een motief meermaals te herhalen, is dit het enige schilderij van dit onderwerp.² Er is wel een aquarel van de Rue Notre Dame, in particulier bezit. Deze heeft vermoedelijk als voorstudie gediend, want dit was Jongkinds normale schilderspraktijk.³

De straat is zonder commentaar geschilderd. Er is weinig leven, een *fiacre* (huurrijtuig) en een vrouw bewegen zich weg van de beschouwer. Karrensporen trekken lijnen op de halfverharde weg, de drollen van een paard

liggen onceremonieus op de voorgrond. De straat is architectonisch nauwelijks interessant en de huizen staan ongeordend naast elkaar, zoals vaker aan de rand van de stad. Straat en bebouwing maken nog een half-landelijke indruk.

Jongkind biedt geen anekdote of sentiment om de beschouwer tegemoet te komen, en toont niets dan de aanblik van die stille straat, midden op de dag. Het palet is licht en blond. Met behulp van sterke contrasten tussen lichte en donkere partijen bereikt de schilder een effect van vanzelfsprekendheid, alsof hij hier toevallig op dit moment verzeild is geraakt. Omdat hij vanaf 19 augustus 1866 een reis naar Nederland maakte, is het goed mogelijk dat dit zonnige schilderij ergens tussen mei en half augustus van dat jaar is ontstaan. Maar het kan ook na zijn terugkeer in september in het Parijse atelier zijn voltooid.

De straten van Parijs zijn ook hét onderwerp van Franse avant-garde schrijvers als Charles Baudelaire en Emile Zola. Zola prijst in 1872 in een artikel over Jongkind het nieuwe Parijs aan als inspiratiebron voor de moderne kunst. Hij roemt Jongkind die begrepen heeft dat er schoonheid is tussen de afbraak en vernieuwing: [...] al naar gelang een zonnestraal Parijs opvrolijkt, of een donkere hemel haar laat dromen, zo heeft de stad verschillende stemmingen, wordt ze een gedicht van vreugde of van melancholie.⁴ Diezelfde liefde voor de stad Parijs herkende Edmond de Goncourt in Jongkinds stadsgezichten, toen hij hem op 4 mei 1871 bezocht: Hij toont ons schetsen van de straten van Parijs, van de wijk Mouffetard, van de randen van Saint-Médard, waarop het lijkt alsof een tovenaars glorieuze grijs en blauw-geel van de Parijse pleisterkalk heeft vastgelegd in een stralende en doorschijnende atmosfeer.⁵

Na 1866 maakte Jongkind meer straatgezichten, voornamelijk in de nieuwe buurten tussen de Boulevard St. Germain en Montparnasse waar hij woonde. *Rue Notre Dame, Paris* onderscheidt zich hiervan, niet alleen doordat het motief niet door hem is herhaald, maar ook door de uitstraling van rust en vanzelfsprekendheid. Op de latere schilderijen zijn de luchten meestal onrustiger, de wolkenpartijen dramatischer en is een anekdotisch element toegevoegd door middel van de gedetailleerd weergegeven koetsen en figuren, die nu op ons afkomen of een pittoreske scène vormen.

JONGKIND EN DE IMPRESSIONISTEN

Jongkinds stadsgezichten maakten school. In 1862 had hij in Le Havre de jonge, pas 22-jarige Franse schilder Claude Monet (1840-1926) ontmoet die toen nog de kost verdiende met het tekenen van karikaturen. In Normandië trok Monet met Jongkind op en met Eugène Boudin (1824-1898), een andere Normandische schilder, en leerde van hen het landschap te schilderen. Boudin en Jongkind hadden zich beiden gespecialiseerd in het schilderen van de zee, het strand en de havens, en probeerden op hun schilderijen vooral het typische licht van de kust weer te geven. Die fascinatie voor het licht gaven zij aan de jongere generatie door. De impressionisten ontwikkelden een snellere manier van werken, door met behulp van de *tache* – vlot naast elkaar gezette verftoetsen – licht en beweging te vangen.

Al geldt Jongkind dus als leermeester van Monet en als voorganger van de impressionisten, *Rue Notre Dame, Paris* is niet impressionistisch geschilderd. Het effect van sterk zonlicht en harde schaduw en een stralende, bijna trillende lucht, bereikte hij niet zozeer door toepassing van de impressionistische toets, maar door de verf voorzichtig in lagen over elkaar aan te brengen. Zijn verfstreken zijn soms pasteus, soms zo dun dat de lichte grondering er doorheen schijnt, zoals op de voorgrond. De indruk van een vluchtige impressie en een snelle manier van werken is schijn. Emile Zola bezocht Jongkind in zijn atelier in december 1871 en merkte op dat Jongkind lang aan zijn schilderijen werkte, *om deze extreme eenvoud en deze ongehoorde finesse te bereiken*. In latere jaren deed de invloed van het impressionisme zich op zijn beurt weer op Jongkinds stijl gelden en schilderde hij in een steeds lossere toets, zoals te zien is op het eveneens in het Rijksmuseum bewaarde *Rotterdam bij maneschijn* uit 1881.

Kunstkritici erkenden al vroeg Jongkinds vernieuwende schilderkunst. Nadat Baudelaire en Zola hem al hadden

Rotterdam bij maneschijn
Johan Barthold Jongkind
1881. Olieverf op doek,
34 x 46 cm.
RIJKSMUSEUM AMSTERDAM

geprezen voor zijn moderniteit, benoemde men later steeds meer zijn voorttrekkersrol. Edmond de Goncourt signaleerde op de Salon van 1882 overal de invloed van Jongkind en in 1899 plaatste de neo-impressionistische schilder Paul Signac (1863-1935) hem in een reeks van 'kampioenen van de kleur en het licht', en noemde hem de voorganger van de impressionisten. Na zijn dood in 1891 werd zijn werk gekarakteriseerd als de brug tussen twee tijdperken, die van Camille Corot (1796-1875) en Claude Monet.⁷

De verwerving van *Rue Notre Dame, Paris* huldigt Jongkind als een van de meest internationaal befaamde Nederlandse kunstenaars van de 19de eeuw. In één keer kan straks in het nieuwe Rijksmuseum prachtig getoond worden hoe halverwege de jaren zestig, toen het realisme van de School van Barbizon in Nederland langzaamaan voet aan de grond kreeg, een Nederlander in Frankrijk een heel andere weg insloeg ♦

Jenny Reynaerts

Conservator Schilderijen 19de en 20ste eeuw

Noten

1. 'Un grand diable de blond aux yeux bleus, du bleu de la faïence de Delft, à la bouche tombante, peignant en gilet de tricot et coiffé d'un chapeau de marin hollandais', E. en J. de Goncourt, *Journal: mémoires de la vie littéraire*, Parijs 1956, 4 mei 1871.
2. A. Stein e.a., *Jongkind. Catalogue critique de*

l'oeuvre. Volume 1 Peintures, Parijs 2003, nrs. 404 en 426, p. 202.

3. V. Hefting, *J.B. Jongkind: voorloper van het impressionisme*, Amsterdam 1992, pp. 89, 108-111.
4. '[...] selon qu' un rayon de soleil égale Paris, ou qu' un ciel sombre le fasse rêver, la ville a des émotions diverses, devient un poème de joie ou de mélancolie.' Emile Zola, 'Jongkind', *La*

Cloche, 13 januari 1872; voor Baudelaire en de stad, zie diens relaas over Constantin Guys 'Le Peintre de la Vie Moderne', oorspronkelijk verschenen in *Le Figaro*, 26 en 29 november, 3 december 1863.

5. 'Il nous fait voir des esquisses des rues de Paris, du quartier Mouffetard, des abords de Saint-Médard, où l' apothéose des couleurs grises et barboteuses

de plâtre de Paris semble avoir été surprise par un magicien dans le rayonnement de son atmosphère aqueuse.'

6. 'pour arriver à cette extrême simplicité et à cette finesse inouïe.' Emile Zola, 'Jongkind', *La Cloche*, 13 januari 1872.
7. J. Sillevius e.a., *Johan Barthold Jongkind, Zwolle/Den Haag 2003*, nr. 115, pp. 99 en 124.